

УДК 338.24.021.8:331.5+004

JEL D60, E20, F15

DOI: [https://doi.org/10.37203/kibit.2024.51\(2\).02](https://doi.org/10.37203/kibit.2024.51(2).02)

Євгенія БОЛОТІНА,

кандидатка філософських наук, доцентка

ORCID ID: 0000-0001-6939-3840

bolotina@kibit.edu.ua

Київський інститут бізнесу та технологій

Тетяна ПШЕНІНА,

докторка економічних наук,

старша наукова співробітниця,

завідувачка кафедри економіки

та підприємництва КІБІТ

ORCID ID: 0000-0001-8094-1334

pishenina@kibit.edu.ua

Київський інститут бізнесу та технологій

Сергій ЧИМИШЕНКО,

кандидат економічних наук, доцент

ORCID ID: 0000-0002-1904-9125

chimyshenko@kibit.edu.ua

Київський інститут бізнесу та технологій

м. Київ, Україна

СУЧАСНІ МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ЦИФРОВИЙ РИНОК ПРАЦІ

У статті розглянуто розвиток сучасних інструментів ринку праці як новітній тренд діджиталізації сфери трудових відносин. З'ясовано, як цей факт змінив мету суспільства, що тепер полягає не в накопиченні матеріальних благ, а орієнтації на нематеріальні цінності та інтереси, зміну характеру і типу професійної діяльності, модернізацію трудових відносин. Встановлено, що діджиталізація надає міграційним процесам нові можливості й виклики (подолання бар'єрів міграції, збільшення потоку інформації про країни і шляхи для мігрантів, покращення комунікаційних зв'язків між мігрантами та їхніми родинами вдома, проте недоліком є збільшення кількості тіньових аспектів нелегальної міграції, ризиків кіберзлочинності). Визначено, що в цифровому суспільстві стають більше затребуваними нові професії, навички й компетентності, якими володіють претенденти, стан і напрямки розвитку ринку праці швидко змінюються. Доведено, що передусім зазначений феномен актуалізується у світових міграційних процесах.

Ключові слова: атипова зайнятість, інституціоналізація міжнародних зв'язків, ринок праці, цифровізація, «міграційний вибух», світова міграція.

Yevgeniia BOLOTINA,
PhD (Philos.), Associate Professor
ORCID ID: 0000-0001-6939-3840
bolotina@kibit.edu.ua
Kyiv Institute of Business and Technology

Tetiana PISHENINA,
DSc (Econ.), Senior Research Associate,
Head of the Department of Economics and
Enterprises of KIBiT
ORCID ID: 0000-0001-8094-1334
pishenina@kibit.edu.ua
Kyiv Institute of Business and Technology

Sergiy CHIMYSHENKO,
PhD (Econ.), Associate Professor
ORCID ID: 0000-0002-1904-9125
chimyshenko@kibit.edu.ua
Kyiv Institute of Business and Technology
Kyiv, Ukraine

MODERN MIGRATION PROCESSES AND DIGITAL LABOR MARKET

The article examines the development of modern tools of the labor market as a modern trend of digitization in the field of labor relations. This fact has changed the goal of society, which now consists not in the accumulation of material goods, but is more focusing on intangible values and interests, on changing the nature and type of professional activity, and modernizing labor relations. In the digital society, new professions and the skills possessed by job applicants are becoming more in demand. The state and directions of development of the labor market are changing rapidly. The war is the main cause of the negative impact, because due to it, Ukraine lost a significant part of its human capital - more than a third of the population was moving to other countries. The business was forcing to reduce the number of employees, and to reduce the wages of the remaining workers. It became clear that Ukraine is faced with many problems and challenges, including the restoration of destroyed infrastructure, economy, and social assistance to people now. All this will require great efforts and resources, including human resources. Today, the issue of people's return is becoming acute, but this is possible only under the condition of safety and the availability of jobs. Digitization can solve the issue of providing jobs for the country's population. With a systemic state approach, digital technologies will significantly stimulate the development of open information society, increasing productivity, economic growth, as well as improving the quality of life of Ukrainian citizens. Since

digitization is a recognized mechanism of economic development, the path to a digital economy will be through the domestic market for the production, use and consumption of information, communication and digital technologies.

Keywords: *atypical employment, institutionalization of international relations, labor market, digitalization, «migration explosion», world migration.*

Вступ

Міграційні процеси завжди призводили до нерівності в розвитку світових міграційних рухів. Однак вони є важливою частиною міжнародних економічних відносин. Глобалізація посилила міграцію, яка через вирішення політичних конфліктів, трансформацію міжнародних зв'язків і поступ комунікаційних технологій набула масштабності. Діджиталізація надає міграційним процесам нові можливості й виклики: подолання бар'єрів міграції, збільшення потоку інформації про країни, шляхи для мігрантів, покращення комунікаційних зв'язків між мігрантами та їхніми родинами вдома, проте недоліком постає збільшення кількості тіньових аспектів нелегальної міграції та ризиків кіберзлочинності. Дослідження розвитку цифрових технологій системно проводяться на різних рівнях наукового аналізу, що засвідчує велика кількість праць вітчизняних (розглядають питання в умовах глобалізації) та зарубіжних учених. Основним фактором, який сприяє збільшенню міграційних процесів у сучасному суспільстві, визначено інформацію та її доступність завдяки великій популярності цифрових технологій (Тіщенко, 2020).

Так, Л. Муц (2019) проаналізував проблеми соціально-економічного характеру, які виникають через зростання міграції, та представив шляхи їх вирішення – становлення інформаційно-комунікаційної інфраструктури в регулюванні міграційних процесів. Натомість Ю. Вашай та О. Дорошенко (2022) розглянули сучасні тенденції застосування цифрових технологій для налагодження процесів управління міжнародною міграцією та визначили найбільш актуальні цифрові можливості в межах ринку праці. За даними досліджень, формується явище «цифрової міграції», яке стає інноваційним об'єктом студій щодо заміни реальної міграції людей програмними потоками. Звідси, *мета статті* – проаналізувати вплив діджиталізації ринку праці на світову міграцію.

Методи та матеріали

Саме глобалізація та скорочення можливостей глобальної економіки створили достатню кількість нових робочих місць, що виступає однією з головних причин нестандартності в організації зайнятості. За даними Світового банку 2013 р., сумарні річні показники створення робочих місць коливались від 10% до 18%, а ліквідація – від 10% до 15%. У доповіді МОП «Працювати заради кращого майбутнього» підкреслювалось, що в перехідний період загрози втратити роботу матимуть найменш підготовлені люди поважного віку. Майже 50% компаній прогнозували, що до 2022 р. автоматизація зумовить скорочення чисельності працівників, зайнятих повний робочий день (Prensky, 2001).

У процесі глобалізації ланцюг створення доданої вартості розривається, і виробництво розподіляється по всьому світу. Всесвітнє зрощення ринків зумовлює підвищення конкурентної боротьби й міграції факторів виробництва. Перехід до нового постіндустріального суспільства, економіки знань, глобального світу, інформатизації призвів до появи і зростання атипових моделей зайнятості, що характеризуються автономізацією, віртуалізацією трудових відносин, зниженням частки фізичної праці та підвищенням ролі послуг. Сьогодні атипова зайнятість охоплює усіх працівників, залучення котрих до нестандартної форми зайнятості дозволяє організаціям економити на утриманні офісних приміщень і допоміжного персоналу, скоротити число пропусків роботи та підвищити ефективність, істотно розширити діапазон пошуку нових співробітників, наприклад, залучати фахівців із будь-якої країни. Однак не всі сучасні компанії готові до найму віддаленого персоналу, оскільки цей ринок не досить структурований, немає універсального й ефективного механізму добору співробітників. Для того, щоб спрогнозувати імовірний образ ринку праці та працівника в умовах цифрових трансформацій економіки, необхідно чітко окреслити основні процеси і тенденції, що детермінують профіль майбутнього ринку праці та впливатимуть на зміни економічних і суспільних відносин. Технологічний прогрес, автоматизація та роботизація, штучний інтелект корегують якість і кількість доступних робочих місць, адже «інтелектуальна автоматизація», мов парасолька для них: штучний інтелект, машинне навчання, комп'ютерний зір, обробка природної мови, роботизація бізнес-процесів багато в чому перетинаються:

- Хмарні технології та хмарні обчислення. За прогнозами, майже 80% підприємств перевели діяльність на хмарні технології, що дає великі можливості для віддаленої роботи та залучення сторонніх підрядників, підключаючи їх до єдиної системи з можливістю моніторингу і контролю всіх процесів.

- Перехід від загальної цифровізації зовнішнього світу до цифровізації особистого простору. На відміну від аналогових, цифрові дані дискретні, їх можна зберігати, копіювати, аналізувати й передавати без обмежень.

- Трансформація звичної реальності в цифрову / віртуальну, що підсилює цифровий світ, а технології доповненої реальності стирають кордони між світами, застосовуються у складних виробництвах, формуючи нові способи роботи, спілкування і співпраці в масштабах підприємства.

- Технологія Big Data й Інтернет речей (IoT) – соціально-економічний феномен, пов'язаний з виникненням технологічних можливостей аналізувати величезні різноманітні масиви даних. Інтернет стає «мережею всього». Тотальна промислова і побутова комп'ютеризація призвела до появи великих даних, що відкриває нові можливості для розвитку технологій штучного інтелекту і здатність обчислювальних пристроїв самостійно вирішувати складні завдання. Завдяки постійному зростанню продуктивності комп'ютерів і розвитку технологій машинного навчання потоки цифрових даних стали матеріалом для навчання штучних нейронних мереж.

- Штучний інтелект (ШІ) допомагає покращити прогнозування, пошук, оптимізацію, автоматизацію операцій, здійснення розробок у сфері цільового маркетингу, ціноутворення, вдосконалити досвід користувачів.
- Гіг-економіка зумовлює кардинальну зміну ринку праці: перехід від робочих місць із постійною зайнятістю в одного роботодавця до тимчасових проєктів від різних компаній в одного незалежного працівника. Нова модель трудових відносин базується на «управлінні умовним персоналом» за короткостроковими контрактами або неформальних відносин (мережі людей, які працюють без трудової угоди). Проте переваги гіг-економіки залишаються не повністю реалізованими, бо професія, напрям підприємницької діяльності чи державна послуга має досить складний характер. Цифрові технології за допомогою автоматизації здатні виконати лише частину завдань дешевше / ефективніше / зручніше. Складні завдання вимагають якостей, якими володіють люди, а комп'ютери – ні. Тож гіг-економіка змінює характер зайнятості, якій притаманні велика кількість короткострокових і тимчасових посадових позицій, котрі обіймають незалежні підрядники, дозвіл працювати дистанційно (цифрові платформи), потенційна можливість отримати роботу вагітним / багатодітним жінкам, людям з інвалідністю, безробітним і мешканцям віддалених районів. Але слід уникнути експлуатації працівників та організувати безпеку доходів, пільг, доступу до кредитів, професійну підготовку і заохочення.

Результати

Становлення мережевого суспільства і мережевої економіки (*mesh economy*), виникнення нових більш гнучких засобів управління компаніями чи співтовариствами доповнюється розвитком мережевих технологій та поширенням рішень, заснованих на технології ланцюжка блоків транзакцій (*blockchain*). Мережеве суспільство передбачає усунення посередників під час реєстрації / обліку прав власності на будь-яке майно, укладання угод з активами, що призводить до інституціональних змін у бюрократичній системі й повномасштабної демократизації фінансового сектору.

Рішення на базі блокчейна змінюють традиційні моделі державного управління та бізнесу. Як технологія розподіленого реєстру, блокчейн може працювати без наявності центрального органу, частково або повністю замінюючи повноваження уряду щодо посвідчення особи, сертифікації, видачі прав на землю, зберігання медичної документації тощо.

Соціальні мережі також діють на основі експлуатації неоплачуваної праці користувачів, які беруть участь у створенні контенту, написанні блогів, розміщенні відео і фото, створюючи прибуток корпоративним соціальним медіа-платформам. Така безоплатна діяльність, яку здійснюють індивіди задля розваги, отримала назву «гра-праця» (*playbour*).

Стрімке поширення економіки спільного споживання (*sharing economy*) втілює ідеї мережевого суспільства. Тренди нової економіки – спільне володіння, відмова від консьюмерізму заради ефективності та мінімалізму, тобто модель, яка дозволяє отримувати граничну ефективність використання ресурсів: споживачі

користуються конкретними продуктами лише тоді, коли вони потрібні, й не володіють ними в інший час. Аналітики *Pricewater house Coopers* визначають економіку спільного споживання такою, що групує компанії, котрі застосовують бізнес-моделі, базовані на наданні доступу до чогось на ринках за принципом «peer-to-peer»: споживачі платять за право тимчасового доступу до ресурсу, який належить іншим учасникам, а компанія об'єднує споживачів.

Трансформація нейротехнологій, біо- та нейроінтерфейсів дозволяє швидко аналізувати і передавати інформацію про стан людини. Наприклад, імплантація датчиків, які передають дані про стан організму (рівень цукру, гормони, роботу органів) на власний смартфон або лікаря. Надалі ці технології посилять розвиток інструментів нейро- та біотехнологій, що дозволяють інтерпретувати інформацію головного мозку і впливають на соціум.

Зміна чисельності, вікового складу та розташування населення у світовому масштабі модифікує суспільство. За винятком невеликої кількості регіонів населення світу старіє, спричиняючи тиск на бізнес, соціальні інститути й економіку. Збільшення тривалості життя впливає на бізнес-моделі, амбіції кваліфікованих співробітників і витрати на пенсійне забезпечення. Співробітники поважного віку змушені опановувати нові навички та працювати довше. «Переозброєння» економіки стає нормою. Брак робочої сили в умовах стрімко старіючих економік викликає гостру необхідність в автоматизації, підвищенні продуктивності. Зростає роль жінок в економіці та змінюються моделі дитинства, що визначає новий соціальний ландшафт.

Унаслідок демографічних тенденцій щорічно ринок праці поповнюється 40 млн осіб. Тому до 2030 р. необхідно створити понад 600 млн нових робочих місць у глобальній економіці, найімовірніше, насамперед у секторі послуг, на який припадає 49% зайнятих осіб у світі (29% – сільське господарство, 22% – промисловість). Цим працівникам доводиться фінансово підтримувати дедалі більше людей поважного віку, але частка світового населення старше 65 років збільшиться з 8% до 14% до 2040 р. (Вінокурів, 2022).

Урбанізація стає викликом: за прогнозами ООН, до 2030 р. в містах проживатиме 4,9 млрд людей, а до 2050 р. їхня кількість зросте на 72%. Уже зараз ВВП багатьох великих міст перевищує ВВП країн середнього розміру. Тож міста є впливовим фактором формування робочих місць.

Виснаження запасів викопного палива, екстремальні погодні умови, підвищення рівня моря і дефіцит води зумовить зростання попиту на енергію та воду до 2030 р. на 50%. Для задоволення потреб створюють нові робочі місця у виробництві альтернативної енергії, нових технологіях, розробці модерної продукції, переробці сміття і використанні вторинних ресурсів. Люди зі сфери традиційної енергетики опановують нові навички, а сама галузь стрімко реорганізується.

Зростаюча увага до екології у споживачів і виробників супроводжується трансформацією поняття екологічності й поширенням екологічних метафор у бізнесі. Запит на «озеленення» помітний як «знизу» (підвищення популярності

здорового способу життя, усвідомленого споживання), так і «зверху» (впровадження різних екологічних державних та галузевих політик і стандартів). Зараз триває поступовий перехід до більш цілісного розуміння земної екосистеми та ролі, яку відіграє людство і технології в еволюції біосфери. Відбувається інтеграція екологічного мислення практично в усі сфери діяльності суспільства.

Нові технологічні рішення і соціальні практики виникають дедалі швидше, що впливає на зазначені зміни, задає темпи оновлення навколишнього світу, до яких не готові більшість чинних соціальних інститутів. Адже формування цифрової зайнятості стало можливим завдяки глобалізації, активному використанню інформаційних технологій. Хоча в експертному середовищі та ЗМІ заговорили про кінець глобалізації, поштовхом до чого став «Brexit», в якому побачили ознаки розвороту до європейської та глобальної інтеграції (Малиновська, 2011). На думку німецького видання «Die Welt», через пандемію Covid-19 майже половина всіх компаній у світі змінила своїх постачальників, що призвело до «кінця глобалізації» в традиційному розумінні (за результатами опитування, проведеного консалтинговою компанією EY). Руйнування технологічних ланцюжків через зміну постачальників спричинює подорожчання деяких видів продукції, що пом'якшує повсюдне впровадження автоматизації (Стародубів, 2022). Сучасний процес глобалізації нестійкий: з одного боку, зберігаються структурні проблеми світової економіки, які прискорюють зростання безробіття і посилюють протекціонізм, а з другого боку, односторонній підхід адміністрації США підриває багатосторонню систему інститутів і угод. Тенденції регіонального блокування та ізоляціонізму – помилкові реакції, які не зможуть запобігти економічній кризі, знизити безробіття і сприяти економічному зростанню. Вітчизняний бізнес намагається пристосуватись до сьогодення і максимально зберегти кадровий склад. Але на одного робітника припадає більше роботи, вільних посад стає менше, що посилює конкуренцію на одну вакансію. Претенденти повинні володіти певними навичками і могти їх швидко оновлювати.

Отже, модернізація та розвиток ринку праці в сучасних умовах відбувається з урахуванням двох складників:

- ✓ розвиток цифрової економіки – посилення ролі інформаційних технологій у більшості галузей та видів економічної діяльності,
- ✓ воєнний стан – відтік за кордон працездатного населення, молоді (потенційної робочої сили), безробіття через пошкодження промислової та критичної інфраструктури у багатьох регіонах.

Щодо першого складника, то 2018 р. на засіданні Всесвітнього економічного форуму в Давосі було визначено основні засади формування майбутнього ринку праці, який наразі розвивається під впливом прискорених темпів інформатизації та цифровізації (Черненко, 2021). Звідси, фахівці визначають основні тренди поступу суспільства, що детермінують ринок праці:

- розвиток інформаційно-комунікаційних цифрових технологій, штучного інтелекту, автоматизація та роботизація технологічних процесів, екологічна

безпека сприяють появі нових професій (Індустрія 4.0), модернізації та трансформації наявних щодо посилення вмінь розуміти й обробляти Big Data, працювати у віртуальному середовищі;

- глобалізація та інтернаціоналізація суспільства загалом і економіки, зокрема посилюють процеси економічної спеціалізації та територіального поділу праці, збільшують вимоги до умінь працювати в мультинаціональному середовищі, рівня знань іноземної мови, що підвищує конкуренцію робочої сили й формує, разом із професійними (hard skills), «м'які» (soft skills) компетентності;
- поступ економіки за моделлю спільного використання (шерингової економіки) – діяльність на основі однорангового зв'язку (P2P), яка полягає в придбанні, наданні або спільному доступі до товарів і послуг, що здійснюється за допомогою онлайн-платформи, заснованої на спільноті; зменшує попит на традиційну робочу силу та підвищує розвиток нових форм зайнятості – краудсорсінг, аутстафінг, фріланс, коворкінг тощо (Guntur, 2022);
- клієнтоорієнтований підхід змінює парадигму маркетингових комунікацій з клієнтами та є наслідком підвищення конкуренції.

Зараз у Європі відбуваються колосальні зміни в оптимізації процедури прийняття біженців з-за кордону з мінімальними негативними наслідками для ЄС. Вимушені міграційні потоки та новий рівень співпраці стають одним з етапів євроінтеграції України: зроблено перші кроки до набуття членства в Європейському Союзі. Криза, яка спіткала Україну та значну частину Європи через війну, змусить багато країн переглянути свою політику і підвищить рівень взаємодії нашої держави із Заходом. Дана ситуація однозначно збільшить кількість міграційних потоків між Україною та Європою в повоєнний час, а кількість туристів та робітників збільшиться і до нашої Вітчизни.

Висновок

Отже, цифровізація постає дієвим механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій позитивно впливати на якість економічної, громадської та особистої діяльності. Цифрові технології – величезний ринок, індустрія та платформа ефективності й конкурентоспроможності решти ринків або індустрій. Високотехнологічне виробництво, модернізація промисловості за допомогою інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, масштаб і темп цифрових трансформацій повинні стати пріоритетом економічного розвитку вже зараз. Україна має консолідувати зусилля на внутрішньо-економічних викликах: забезпечити захист прав своїх громадян (недопущення дискримінації, соціальний захист, адаптація до нових умов, навчання), що дозволить зменшити відтік людей та створити підґрунтя для їхнього повернення. Водночас науково-практичні дослідження потрібно сконцентрувати на діджиталізації нових галузей економіки у створенні модерних професій та робочих місць, що дозволить оптимізувати міграційні процеси та зробити усі сфери життєдіяльності більш ефективними й сучасними. Це можливо лише за умови інтеграції програм цифровізації в стратегію економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Барометр ринку праці України: головні тенденції 2021 року. URL: <https://eba.com.ua/barometr-rynku-pratsi-ukrayiny-golovni-tendentsiyi-2021/>
2. Вашай, Ю., Дорошенко, О. (2022). Застосування сучасних цифрових технологій та штучного інтелекту в міжнародних міграційних процесах. *Вісник НУБГП*, 2 (98), 35-42.
3. Вінокурів, Я. (2022). Мільйони українців втратили роботу через війну. Звідки вони беруть гроші на життя? URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/12/8/694732/>
4. Гра *Pokemon Go*, яка збрала понад 100 млн користувачів у світі за дуже короткий час, продемонструвала можливості доповненої реальності і готовність користувачів застосовувати такі технології. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Top_10_Emerging_Technologies_2019_Report.pdf
5. Малиновська, О. (2011). Соціально-економічні та етнокультурні наслідки міграції для України. Аналітична записка. URL: <http://surl.li/hoznk>
6. Муц, Л. (2019). Концепція управління міграційною політикою в контексті глобалізації і цифровізації, Матеріали Міжн. наук.-практ. конф. «Освіта як чинник формування креативних компетентностей в умовах цифрового суспільства». ЗНУ, 111-115.
7. Ринок праці України: сьогодні і тенденції майбутнього URL: <https://eba.com.ua/rynok-pratsi-ukrayiny-sogodennya-itendentsiyi-majbutnogo/>
8. Стародубів, О. (2022). Міграційна криза – масштаб, економічні наслідки і шляхи подолання. URL: <http://surl.li/hoxow>
9. Тіщенко, С., Тіщенко, І. (2020). Міграційні процеси у сучасному світі: правові, економічні та соціокультурні аспекти. *Науковий вісник ДДУВС*, 3, 103-108.
10. Черненко, Н. (2021). Економічний та демографічний вплив трудової міграції на потенціал країни. *Таврійський науковий вісник*. Серія: Економіка, 10, 109-116. DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2021.10.15>
11. Botsman, R., Rogers, R. (2019). What's Mine Is Yours: The Rise of Collaborative Consumption. N.-Y. 96-125.
12. Guntur, R. (2022). Economic Impacts of the Ukrainian Refugee Crisis. URL: <http://surl.li/hoxng>
13. International Organization for Migration. Key Migration Terms. URL: <https://www.iom.int/key-migration-terms>
14. Lynch, C. (2008). Big data: How do your data grow? *Nature*, 455. 3 Sep.
15. Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. Part 1. *On the Horizon*. 5, 67-88.

REFERENCES:

1. Barometr rynku pratsi Ukrainy: holovni tendentsii 2021 roku. URL: <https://eba.com.ua/barometr-rynku-pratsi-ukrayiny-golovni-tendentsiyi-2021/> [in Ukrainian]
2. Botsman, R., Rogers, R. (2019). What's Mine Is Yours: The Rise of Collaborative Consumption. N.-Y. 96-125.

3. Chernenko, N. (2021). Ekonomichnyi ta demohrafichnyi vplyv trudovoi mihratsii na potentsial krainy. Tavriiskyi naukovyi visnyk. Serii: Ekonomika, 10, 109-116. DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2021.10.15> [in Ukrainian]
4. Guntur, R. (2022). Economic Impacts of the Ukrainian Refugee Crisis. URL: <http://surl.li/hoxng>
5. Hra Pokemon Go, yaka zibrala ponad 100 mln. korystuvachiv u sviti za duzhe korotkyi chas, prodemonstruvala mozhlyvosti dopovnenoї realnosti i hotovnist korystuvachiv zastosovuvaty taki tekhnolohii. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Top_10_Emerging_Technologies_2019_Report.pdf [in Ukrainian]
6. International Organization for Migration. Key Migration Terms. URL: <https://www.iom.int/key-migration-terms>
7. Lynch, C. (2008). Big data: How do your data grow? Nature, 455. 3 Sep.
8. Malynovska, O. (2011). Sotsialno-ekonomichni ta etnokulturni naslidky mihratsii dlia Ukrainy. Analitychna zapyska. URL: <http://surl.li/hoznk> [in Ukrainian]
9. Muts, L. (2019). Kontsepsiia upravlinnia mihratsiinoiu politykoiu v konteksti hlobalizatsii i tsyfrovizatsii, Materialy Mizhn. nauk.-pr. konf. «Osvita yak chynnyk formuvannia kreatyvnykh kompetentnosti v umovakh tsyfrovoho suspilstva». ZNU, 111-115. [in Ukrainian]
10. Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. Part 1. On the Horizon. 5, 67-88.
11. Rynok pratsi Ukrainy: sohodennia i tendentsii maibutnoho URL: <https://eba.com.ua/rynok-pratsi-ukrayiny-sogodennya-itendentsiyi-majbutnogo/> [in Ukrainian]
12. Starodubiv, O. (2022). Mihratsiina kryza – masshtab, ekonomichni naslidky i shliakhy podolannia. URL: <http://surl.li/hoxow> [in Ukrainian]
13. Tishchenkova, S., Tishchenkova, I. (2020). Mihratsiini protsesy u suchasnomu sviti: pravovi, ekonomichni ta sotsiokulturni aspekty. Naukovyi visnyk DDUVS, 3, 103-108. [in Ukrainian]
14. Vashai, Yu., Doroshenko, O. (2022). Zastosuvannia suchasnykh tsyfrovnykh tekhnolohii ta shtuchnoho intelektu v mizhnarodnykh mihratsiinykh protsesakh. Visnyk NUVHP, 2 (98), 35-42. [in Ukrainian]
15. Vinokuriv, Ya. (2022). Miliony ukraintsiv vtratyly robotu cherez viinu. Zvidky vony berut hroshi na zhyttia? URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/12/8/694732/> [in Ukrainian]

Отримано редакцією / Received: 12.09.24

Прорецензовано / Revised: 22.09.24

Схвалено до друку / Accepted: 01.10.24